

This is a self-archived version of an original article. This version may differ from the original in pagination and typographic details.

Author(s): Hästbacka, Veli-Martin; Fingerroos, Outi; Häkkinen, Anne; Lappi, Tiina-Riitta

Title: Muistitietotutkimus Pikku-Ullavan paluumuuttajien kokemuksista ja elämästä

Year: 2023

Version: Published version

Copyright: © 2023 the Authors

Rights: CC BY-NC-ND 4.0

Rights url: <https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>

Please cite the original version:

Hästbacka, V.-M., Fingerroos, O., Häkkinen, A., & Lappi, T.-R. (2023). Muistitietotutkimus Pikku-Ullavan paluumuuttajien kokemuksista ja elämästä. In N. Hämäläinen, H. Karhu, & T. Martikainen (Eds.), *Kansallisesta yllirajaiseen : kulttuuri, perinne ja kirjallisuus* (pp. 118-133). Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. Kalevalaseuran vuosikirja, 102.
<https://oa.finlit.fi/site/books/e/10.21435/ksvk.102/>

Muistitietotutkimus Pikku-Ullavan paluumuuttajien kokemuksista ja elämästä

Tässä artikkelissa tarkastellaan 1960- ja 1970-luvuilla tapahtunutta siirtolaisuutta Suomesta Ruotsiin haastattelututkimuksen näkökulmasta. Suurimmat muuttoaalot ajoittuivat vuosille 1964–1965 ja 1969–1970. Pelkästään vuosina 1969 ja 1970 reilut 80 000 suomalaista muutti länsinaapuriiin. Muuton taustalla olivat sotien 1939–1945 jälkeen syntyneiden suurten ikäluokkien aikuistuminen ja Suomen korkea työttömyysaste. Osa ikäluokista muutti maalta kaupunkiin, ja osa suuntasi Ruotsiin työtä ja onnea etsimään. Ruotsissa oli pulaa työvoimasta etenkin vähän koulutusta vaativiin, suorittavan tason tehtäviin, kuten tehdastyöhön, mutta myös Suomea parempi palkkataso. Pohjoismaiden välistä muuttoliikettä tuki ja helpotti vuonna 1954 solmittu yhteispohjoismainen työmarkkinasopimus, joka mahdollisti vapaan liikkuvuuden Pohjoismaiden välillä ilman passia. Noin puolet ruotsinsuomalaisista palasi joko jo 1960- ja 1970-luvuilla tai myöhemmin takaisin Suomeen. 1980-luvun loppupuolelle asti Suomeen muuttaneista 85 prosenttia oli suomalaistaustaisia *paluumuuttajia* lähinnä Ruotsista. (Asetus 17/1954; Nieminen 1999, 36; Korkiasaari & Söderling

2003, 4–5; Tilastokeskus 2004, 66; Korkiasaari 2001, 14.)

Suuren muuton kokeneiden suomalaisten elämästä Ruotsissa tiedetään tutkimusten pohjalta kohtuullisen paljon.¹ Sen sijaan ruotsinsuomalaisten paluumuuttoa on tutkittu laadullisin menetelmin vähän, ja olemassa oleva tutkimustieto paluumuuttajista perustuu lähinnä Tilastokeskuksen niukkoihin väestötietoihin ja muutamaan yksittäiseen kyselyyn ja tutkimukseen.² Paluumuuttajien ja heidän perheidensä kokemuksia ja arkielämää pidemmällä aikaperspektiivillä ei ole tutkittu käytännössä ollenkaan.

Artikkelissa tarkastellaan Ruotsin ja Suomen välistä muuttoa muistitiedon ja muuttoliikkeiden historian muodostamassa viitekehyksessä. Tapausesimerkkinä on Keski-Pohjanmaalla sijaitsevasta Ullavan kunnasta Ruotsin Hallstavikiin eli Halstaan 1970-luvulla suuntautunut muuttoliike kahden pariskunnan kokemana. Merkittävä osa Ruotsiin muuttaneista ullavalaisista palasi myöhemmin takaisin Suomeen perheensä kanssa, joten haastateltavien voi katsoa edustava tyyppillistä ullavalaisista paluumuuttajaperhettä.

Selvitämme, mitkä tekijät ovat vaikuttaneet muuttoihin ja miten nämä henkilöt muistelevat ja jäsentävät sekä muuttopäätöksiään että elämäänsä Suomessa ja Ruotsissa. Metodologian keskiössä on translokaalin ymmärtäminen inhimillisenä kokemuksena. Analysoimme translokaalin käsitteen avulla ihmisten rinnakkaisia ja samanaikaisia suhteita, joissa paikka ja siirtyminen ovat kiinnostavat inhimillisen kokemuksen ymmärrykseen. (Häkkinen & Tawah 2016; Anthias 2012.) Artikkelin lopussa annamme translokaalille muutolle muistitiedon ja kokemuksellisuuden avulla sisältöjä ja pyrimme samalla täsmentämään sen määritelmää.

Artikkelin taustalla on oral history -liikkeelle keskeinen ajatus, että oral historyn *käytäntö* (engl. *practice, process*) ovat haastattelut, ja *tulos* (engl. *product, result, output*) on itse oral history eli muistitietohistoria eri muodoissaan (Abrams 2010, 2; Peltonen ym. 2022, 500). Muistitieto on oral history -liikkeelle tyypillistä suullista haastattelupuhetta (ks. esim. Fingerroos 2021; Fingerroos & Haanpää 2006, 27–28; Rossi 2013, 50–55; Ukkonen 2000, 13–16.). Keskeisenä lähteenä ovat Veli-Martin Hästbackan vuonna 2022 toteuttamat muistitietohaastattelut, joista tämän artikkelin lähteenä käytetään kahden ullavalaisen pariskunnan muistelukerrontaa.³ Haastattelujen teemoina olivat ullavalalaisten paluumuuttajien kokemukset siirtolaisuudesta ja paluumuuttajuudesta elämänsä eri vaiheissa (päättös muutosta, muuttaminen, Ruotsissa oleminen, päätös paluumuutosta, paluumuutto ja elämä paluumuuton jälkeen). Muistelukerronnassa korostuu perheen merkitys. Haastateltavista

käytämme artikkelissa pseudonyymejä, ja paikoin olemme häivyttäneet henkilöihin viittavia tunnistetietoja.

Veli-Martin Hästbacka viimeisteli artikkelin kirjoittamisen aikana omaa maisterintutkielmaansa. Tutkielma valmistui alkuvuodesta 2023, ja sitä käytetään lähteenä myös tämän artikkelin kontekstiluvuissa (Hästbacka 2023). Teemahaastattelut ovat Hästbackan toteuttamia, ja haastattelupuheesta on ollut käytössämme pseudonymisoituja näytteitä edustavina anekdooteina (esim. Burke 1962). Maisterintutkielma ja tämä artikkeli ovat syntyneet erillisissä prosesseissa, mistä myös johtuu, että emme viittaa Hästbackan maisterintutkielmaan tämän artikkelin analyysiluvuissa.

Transnationaali vai translokaali

Transnationaalin / ylirajaisen käsitettä ja viitekehystä käytetään muuttoliikkeiden tutkimuksessa tyypillisesti silloin, kun tutkitaan kansallisvaltioiden rajat ylittäviä ja luonteeltaan suhteellisen kestäviä sosiokulttuurisia, poliittisia ja taloudellisia suhteita, siteitä, tapahtumia ja käytäntöjä (esim. Vertovec 2009; Faist ym. 2013). Erityisesti etnisten suhteiden ja maahanmuuton tutkimuksessa transnationaalin käsitteellä ja teoretisoinneilla on ollut 1990-luvulta alkaen keskeinen asema. Niiden avulla on laajennettu muun muassa maahanmuuttajien integroitumiseen liittyvää keskustelua tarkastelemalla nykyiseen asuinmaahan suuntautumisen lisäksi maahanmuuttajien ja heidän jälkeläistensä moninaisia ylirajaisia siteitä ja yhteyksiä aiempaan kotimaahan tai diasporaan.

Transnationaalinen tavoin *translokaalin* käsitteellä on pyritty irrottautumaan binaarisesta joko–tai-asetelmasta (yksilön suuntautuminen ja kiinnittyminen vain yhteen paikkaan) ja tavoittamaan maahan muuttaneiden elettyä arkea aiempaa moniulotteisemmin. Translokaalin käsite kiinnittää transnationaalista käsitettä enemmän huomiota siihen, miten ihmiset liikkuvuudesta huolimatta kiinnittyvät useisiin eri paikkoihin, myös kansallisvaltion rajojen sisällä. (Greiner & Sakdapolrak 2013; Häkkinen & Tawah 2016, 6–7, 8.)

Artikkelissa lähestymme Ruotsin ja Suomen välillä tapahtunutta muuttoliikettä ja liikkuvuutta translokaalin käsitteen avulla. *Monipaikkaisuuden* käsitteellä on myös yhtymäkohtia translokaalin käsitteeseen. Sitä on hyödynnetty esimerkiksi silloin, kun on tarkasteltu ihmisten arkielämän paikkaverkostoja ja -suhteita, merkitykselliseksi muodostuvia paikkoja ja niiden välillä tapahtuvaa liikkuamista (ks. esim. Ruotsala 2011; 2017). Translokaali on kuitenkin käsitteenä laajempi, sillä se lähtökohtaisesti mahdollistaa identiteettien, sosiaalisten suhteiden ja rajanvetojen tarkastelun kansallisvaltioiden sisällä ja ylirajaisesti. Lisäksi translokaalilla on yhteys kokemuksiin osallisuudesta, kuulumisesta ja ulossulkemisesta. Floya Anthiaksen mukaan esimerkiksi maahanmuuttajat kiinnittyvät ja asemoituvat kokemuksissaan vähintään kahteen translokaaliin sosiaaliseen ja kulttuuriseen kenttään, joihin voi liittyä hyvinkin erilaisia, keskenään kilpailevia ja usein myös risteäviä tulkintoja vaikkapa normeista, hierarkioista, käytännöistä ja odotuksista. (Anthias 2012, 104; 2013, 130–131; Häkkinen 2020, 32–34, 128–129.) Näistä

syistä käytämme artikkelissamme ensisijaisesti translokaalin käsitettä.⁴

Tässä artikkelissa translokaali liittyy myös muistoihin muutoista ja elämästä Ruotsin Halstavikissa ja Suomen Ullavassa. Käsitelyssä kiinnitämme huomiota siirtolaisten ja paluumuuttajien sosiaalisiin suhteisiin ja paikkoihin sekä perheen ja kodin rakentamiseen liittyviin kokemuksiin (Greiner & Sakdapolrak 2013; Hage 2010). Kiinnostava translokaalin ulottuvuus on paikkojen ja paikkojen välisten yhteyksien kuvittelu, jota Katherine Brickell ja Ayone Datta (2011, 18) kutsuvat translokaaliksi mielikuvitukseksi. Visuaaliset narratiivit ja mielikuvat liittyvät usein esimerkiksi tulevaisuuden kuvitteluun paluusta kotimaahan ja paluun jälkeisestä elämästä ”kotona” (mt., 18). Yhtä lailla translokaaliin kuvitteluun liittyy Ghassan Hagen kuvaamaa ”kodin tunnun” rakentamista arjen toiminnoissa, kuten ruoanlaitossa ja kotiin liittyvässä muistelussa (Hage 2010, 417–418).

Käytännössä transnationaalinen ja translokaalin käsitteet liittyvät läheisesti toisiinsa, eikä niiden välille välttämättä ole tarpeen piirtää selvää eroa. Molempia käsitteitä on esimerkiksi käytetty tarkasteltaessa ilmiöitä, jotka liittyvät kansallisvaltioiden rajat ylittävään liikkuvuuteen ja muuttoliikkeeseen. Käsitteiden määrittelyissä on korostettu myös samanaikaisesti olemassa olevia ja ylläpidettyjä rinnakkaisia suhteita (esim. ihmisiin, paikkoihin ja koteihin), joita ihmisillä on useampiin eri valtioihin. (Greiner & Sakdapolrak 2013; Hage 2010.) Molemmat käsitteet huomioivatkin sen, että yksilöt ja yhteisöt voivat olla sekä paikallisesti että ylirajaisesti suuntautuneita

yhteydenpidossaan ja toiminnoissaan (Brettell 2008, 120; Vertovec 2009, 78).

Siirtolaisina Pikku-Ullavassa

Ullava on Keski-Pohjanmaalla sijaitseva pieni maatalousvaltainen paikkakunta, joka eritettiin emäpitäjästään Kälviästä itsenäiseksi kunnaksi vuonna 1909. Vuonna 2009 Ullava liitettiin Kokkolan kaupunkiin yhdessä Kälviän ja Lohtajan kanssa. Vuonna 1950, vain vähän ennen suuren muuton vuosikymmeniä, Ullavan väkiluku oli 1 524 henkilöä. Nykyään Ullava on haja-asutusalue, ja siellä asuu alle 1000 ihmistä. (Aaltonen, Kangasharju & Moisio 2009, 3; Alamäki 1993, 106; Hästbacka 2023, 9–10; Stolt 1993, 308.)

Tilastojen mukaan Ruotsiin muutti kaiken kaikkiaan yli 300 ullaalasta vuosina 1950–1980, osa lyhyemmäksi ja osa pidemmäksi aikaa. Ullavan siirtolaisista noin puolet muutti Norrtäljen kunnan pohjoispuolella sijaitsevaan Hallstavikiin, joka on Nortäljen kunnan alueen taajama, noin 100 kilometriä Tukholmasta pohjoiseen. Yliopistokaupunki Uppsalaan matkaa on 60 kilometriä. Hallstavikin väkiluku on tällä hetkellä noin 5000 henkilöä. (Norrtälje kommun 2020; Viiperi 1998, 12.)

Ullavan Ruotsin siirtolaisuuden tiedetään alkaneen jo 1950-luvun alussa, mutta suurin muuttoaalto osui juuri 1960- ja 1970-luvuille. Vetovoimatekijänä Hallstavikissa toimi Pohjoismaiden suurin paperitehdas Hallsta Pappersbruk, jonka ympärille syntyneitä suomalaisten siirtolaisten yhteisöä nimitet-

tiin yleisesti *Pikku-Ullavaksi*. (Olavi Lähteisen lista; Pohjantähden alla: Kaksi Ullavaa 1999; Hästbacka 2023, 14.) Ullavalaiset haastateltavat kertovat Ruotsiin muuton taustalla olleiden taloudelliset syyt, erityisesti Suomea parempi palkkataso ja halu säästää tulevaa varten Suomessa. Muuttoa helpotti yhteispohjoismainen työmarkkinasopimus ja vapaa passiton liikkuvuus. Haastateltavista Timo muutti Ruotsiin työskentelemään metsätyömaalle. Ullavan kaltaiselta pieneltä paikkakunnalta oli helppo siirtyä toiselle pienelle paikkakunnalle etenkin, koska siellä oli valmiiksi paljon tuttuja. Timon puoliso Marja muutti Hagforsiin vähän myöhemmin, ja pariskunnan ensimmäinen lapsi syntyi pian sen jälkeen. Tavaraa perheellä ei ollut heidän muuttaessaan paljonkaan mukana, sillä ajatuksena ei ollut asettua Ruotsiin pysyvästi.

Timon ja Marjan perhe muutti Hagforsista Hallstavikiin, kun esikoinen oli vielä vauva. Muuttoa motivoi Brickellin ja Dattan (2011a, 18) kuvaama translokaali mielikuvitus, sillä pariskunnan yhteisenä tavoitteena ja haaveena oli säästää rahaa Ullavaan joskus tulevaisuudessa rakennettavaa taloa varten. He olivat kuulleet puskaradiosta, että Hallstavikissa ”Holmesin tehtaalla” on hyvät palkat ja myös paljon ullaalaisia töissä: ”Ilman muuta se [palkka] houkutti kato, mekki sitte säästettiin koko ajan että saatiin sitte rakentaa talo [Suomeen]” (Marja, 2022).

Timon ja Marjan toinen lapsi syntyi Hallstavikissa. Sen jälkeen elämä pyöri tehtaan ja tehtaan työsuhdeasunnon – ei niinkään ruotsalaisen kodin – ympärillä. Suomessa käytiin tiuhaan lomailmassa Ullavassa ja

Siirtolaiseksi Ruotsiin aikova perhe. Museovirasto, Journalistinen kuva-arkisto, kuva UA Saarinen. CC BY 4.0.

Keski-Pohjanmaalla, ja silloin tavattiin Suomeen jääneitä sukulaisia ja ystäviä. Hallstavikissa kyläiltiin pitkälti toisten suomalaisten ja ullavalaisten luona. Paikkakunnalla toimi myös Suomi-seura, joka järjesti vapaa-ajan ohjelmaa, kuten tansseja. Paikallisiin ruotsalaisiin Timo ja Marja eivät juurikaan luoneet ystävyssuhteita. Ystävystymistä ruotsalaisen kanssa hankaloitti muun muassa yhteisen kielen puute sekä molempien kolmivuorotyö paperitehtaalla. Tehtaan puolesta olisi ollut mahdollista opiskella ruotsia, mutta tarjoukseen ei lapsiperheen arjessa pystytty tarttumaan. Timon ja Marjan elämä keskittyi töihin ja lapseen. Marja myös kertoi haastattelussa, että he eivät olleet hankkineet lastenhoitoa erikseen, vaan olivat järjestäneet työvuoronsa siten, että toinen oli kotona lapsen kanssa toisen ollessa töissä.

Suomeen paluunsa taustalla Timolla ja Marjalla ei ollut Ruotsista ikäviä muistoja, kuten syrjäntäkokemuksia. Pikemminkin 1970-luvun ruotsalaista yhteiskuntaa muisteltiin modernina terveydenhuoltojärjestelmiä myöten.

Kyllähän niinkö silloin aikana minusta Ruotsi oli eellä Suomesta – – niinkö tässä terveydenhuollosaaki. Niin tuota siellä oli jotenkin niinkö uudemman aikasta tai semmosta ja tosi hyvää. Ei oo moittimista. Ei sen takia tultu pois että ois huono ollu olla. (Marja, 2022.)

Kanerva ja Pyry ovat toinen tätä artikkelia varten haastateltu pariskunta. He tutustuivat toisiinsa vuonna 1974, kun Kanerva aloitti työnsä Halstavikissa paperitehtaalla. Pyry oli muuttanut Ruotsiin pari vuotta aikaisemmin,

koska oli kuullut, että Ruotsissa sai parempaa palkkaa kuin Suomessa. Pyry työskenteli ensin Tukholmassa puutarha-alan yrityksessä senonkityöläisenä ja palasi vähäksi aikaa takaisin ”kotiin” Suomeen. Hän kuitenkin muutti pian takaisin Ruotsiin ja aloitti työt Hallstan paperitehtaalla loppuvuonna 1973. Kanervan tarkoituksena oli kerätä rahat haaveilemaansa ulkomaanmatkaa varten: ”Mun sisko asu siten Ruotsissa niin se sano et tuu tienaan rahat matkalippuihin. Ja sitten eka päivänä töisiä mä kohtasin Pyryn.” (Kanerva, 2022.)

Pyryn haastattelupuheessa toistuu kuvaus kolmivuorotyöstä, joka oli raskasta ja jossa useat työkaverit olivat suomalaisia. Yhtäältä Pyryn ja Kanervan haastattelusta tuli vaikutelma kotoutumisesta, vaikka esimerkiksi kodin käsitettä ei haastatteluissa käytetty. Syynä lieinee se, että Kanerva perusti oman yrityksen, ja hän loi sitä kautta kontakteja myös ruotsalaisiin. Kanerva kertookin, että osasta paikallisista asiakkaista tuli hänelle läheisiä, ja he rohkaisivat häntä opiskelemaan lisää ruotsia. Kuuden työntäyteisen vuoden jälkeen Kanerva kuitenkin lopetti yrityksensä ja toteutti unelmiensa ulkomaanmatkan.

Mulla sitten oli paljon ruotsalaisia kavereita ja me pärjättihin englannilla. Ja sitten me käytihin paljon vesihiihtämässä ja muuta ja sitte ne sano että nyt ei enää puhuta englantia et sun on opeteltava ruotsia – – opetti asiakkaatkin mulle ruotsia, ne oli tosi ystävällisiä ja mukavia. (Kanerva, 2022.)

Pyry puolestaan teki koko Ruotsissa olonsa ajan tehdastyötä. Palkkataso oli hyvä, ja Pyry muistelee miesten ja naisten ansainneen työstä saman verran: ”Sehän siellä oli hyvä, naisil-

la oli samasta hommasta sama palakka. Joo, että siellä ei ollu mitään erua.” (Pyry, 2022.) Pyry vietti aikaansa tehtaan suomalaisyhteisössä, minkä takia kontaktit paikallisiin jäivät vähäisiksi. Hän myös kertoo osallistuneensa silloin tällöin Suomi-seuran tapahtumiin, joihin yrittäjäpuolisolla ei ollut niin paljon aikaa. Yhteydet Suomeen olivat tiiviit, ja Pyry lomaili kotiseudullaan usein. Joskus mukaan lähti myös Kanerva.

Paras vuosi varmaan oli, kun oli kymmenen päivän vapaa niin mää kävin kymmenen kertaa – siihen aikaan ni muistaakseni auto oli ilmanen ja lipusta olikohan kymppin makso viistoista jotain sellasta.” (Pyry, 2022.)

Kanerva palasi ulkomaanmatkansa jälkeen Ruotsiin ja teki 1980-luvulla lyhyen työrupeaman myös paperitehtaalla. Pariskunta sai 1980-luvun puolivälin tietämällä lapsen, ja he palasivat sen jälkeen Suomeen.

Ullavalaisten Ruotsiin muuttajien haastattelut asettuvat selkeästi linjaan aikaisemman Ruotsin siirtolaisuudesta tehdyn tutkimuksen kanssa, vaikka henkilöiden kokemukset ovat erilaisia. Varsinkin Siirtolaisinstituutin tutkijat ovat useaan otteeseen taustoittaneet, miten Ruotsin teollisuus, erityisesti autoteollisuus, telakat ja kutomateollisuus, kasvoivat 1960–1970-luvuilla vauhdilla ja tarvitsivat ulkomailta lisää työvoimaa. Rakennemuutoksen kourissa painiva Suomi oli otollinen työvoiman rekrytoinnille, sillä maa- ja metsätalous eivät pystyneet tarjoamaan toimeentuloa sotien 1939–1945 jälkeen syntyneille suurille ikäluokille. Kun Suomi vielä devalvoi markan vuonna 1967, vahvistui Ruotsin

houkuttelevuus entisestään, sillä kruunun ostovoima kasvoi melkein 30 prosenttia Suomen markkaan suhteutettuna. Työperäistä siirtolaisuutta edesauttoi myös se, etteivät suomalaiset tarvinneet passia tai työ lupaa, mihin Pyry viittasi koettuaan Ruotsiin muuton olleen byrokraattisesti helppoa. (Nieminen 1999, 36; Korkiasaari ja Tarkiainen 2000, 152; Korkiasaari 2001, 14; Hartonen, Söderling & Korkiasaari 2013, 14–15.)

Hanna Snellmanin (2003, 93–99, 104) etnologisessa klassikkotutkimuksessa *Sallan suurin kylä – Göteborg* esitetään yllä luetellut Ruotsiin muuton syyt. Tutkimuksessa esiin nousevat myös Ruotsissa asuneet sukulaiset ja tuttavat, joiden perässä ja kannustuksesta muutettiin tai joiden kokemuksista kuultiin etenkin heidän lomaillessaan kesäisin Suomessa. Perheiden merkitys muuton yhteydessä oli suuri, ja usein muuttopäätös tehtiin vasta, kun perheenisä oli ensin käynyt Ruotsissa järjestämässä asunnon ja työn. Seikkailunhalu, pako, uhma ja tarve itsenäistyä sen sijaan olivat vain satunnaisia lähdön syitä. Kuvaus muuttopäätöksistä on hyvin samankaltainen, kun sitä vertaa tämän artikkelin ullavalaisten muistelijoiden haastattelupuheeseen. Toisaalta Snellmanin tutkimien Sallan siirtolaisten muuttopäätöksiä leimaa vahvemmin synkkyys: Sallassa nuorilla ei ollut tulevaisuutta, sillä maanviljelys ei kannattanut eikä metsätöitä riittänyt kaikille. Ullavalaisten muuttajat lähtivät liikkeelle toiveikkaina, ja heidän muuttopäätöstään kuvaa siksi hyvin translokaali mielikuviutus ja horisontissa siintävän paluun rakentaminen.

Snellman (2003, 95) nostaa tutkimuksessaan kiinnostavasti esille myös yksittäiset suurilla

tunteilla ladatut esineet, jotka kertoivat tarinaa taakse jääneestä elämästä ja elinkeinoista Sallassa, kuten Akselin lapion ja Aunon moottorisahan. Ullavalaisten haastattelupuheessa menneeseen kotiin tai paikkaan jääneistä esineistä ei puhuttu. Sen sijaan esille nousivat uuden elämän ja toimeentulon mukanaan tuomat mahdollisuudet. Kanerva esimerkiksi nosti haastattelussa esille sen, että hän hankki Ruotsissa hienot stereot, joita suomalaiset ystävät sitten ihmettelivät ja ihastelivat. Marja puolestaan kertoi ostaneensa kalliit verhot, hintaa sen kummemmin miettimättä. Hän myös mainitsee Ruotsista ostetut autot. Esineet ja materiaalisuus ovatkin ullavalaisten haastattelupuheessa yhteydessä translokaaliin mielikuvitukseen, jossa mentaalinen, emotionaalinen ja fyysinenkin liikkuvuus sekä muutos – eletty, koettu ja muisteltu – kietoutuvat sulavasti toisiinsa. (Glick-Schiller & Salazar 2013; Povrzanović Frykman 2016.)

Samansuuntaisia huomioita ovat tehneet lukuisat muistitietotutkijat ylirajaista muistia tutkiessaan. Etenkin materian ja fyysisten paikkojen merkitys on tunnistettu muistitiedosta, sillä erilaiset menneisyyden jäljet (engl. *traces*) ovat sekä historiallisia että fyysisiä. (Connerton 1989, 13; Fingerroos 2010, 183; Lowenthal 1985, 240–250; Ricoeur 1990, 119; Siikala & Siikala 2005, 119–120.) Konkreettisten menneisyyden jälkien merkitys kuitenkin perustuu paradoksiin, kuten Outi Fingerroos ja Ulla Savolainen kirjoittavat. Ne ovat olemassa tässä ja nyt, mutta yhtä lailla merkityksellisiä menneiden tapahtumien ja niihin liittyvien tunteiden vuoksi. (Fingerroos & Savolainen 2018, 152; myös Meriläinen-Hyvärinen 2010;

Kajander & Koskinen-Koivisto 2021.) Paikoihin muodostuvia suhteita ohjaavatkin menneen muistot, nykyisen havainnot ja kokemukset sekä tulevaisuuteen suuntautuvat odotukset ja mahdollisuudet (Karjalainen 2006, 38–39; Meriläinen-Hyvärinen 2010, 66–68). Vieraalla maalla elävien siirtolaisten kuvitelmat ja muistot menneistä ajoista ja paikoista ovat siis keino tuottaa nykyisyyttä ja rakentaa tulevaa. Siirtolaisten muisti on pysyvä lisä kaikille nykyhetken kokemuksille. Translokaali mielikuvitus ikään kuin kummittelee kaiken koetun taustalla. (Hage 2010, 426–427.)

Paluumuuttajana Ullavassa

Ruotsista takaisin Ullavaan suuntautunut paluumuutto oli aktiivisinta vuosina 1980–1995, ja vilkkain jakso sijoittui 1980-lukuun, jolloin Ullavan väkiluku nousi yli sadalla henkilöllä (Hästbacka 2023). Osa paluumuuttajista asetui lähiseuduille, kuten Kaustiselle, Kannukseen ja Toholammille, joten todellisuudessa ullavalaisten paluumuuttajien määrä oli huomattavasti suurempi. Mielenkiintoista Ullavankin kontekstissa on se, että paluumuutto oli demografisesti merkittävä paikallinen ilmiö, mutta siitä on kiinnostuttu vasta viime vuosikymmeninä.

Tämän artikkelin haastateltavat ovat kaikki olleet sodan jälkeistä ikäluokkaa ja muuttaneet nuorina aikuisina Ruotsiin juuri ajanjaksolla, jolla muuttoliike Ruotsin ja Suomen välillä oli erityisen vilkasta ja jolla muuttoliike Suomesta yleisesti suuntautui etenkin Ruotsiin. Työpaikka löytyi helposti, elämä sujui ja

translokaali yhteys Suomeen säilyi. Kontaktit tehdaspaiikkakunnalla asuvaan paikallisväestöön sen sijaan olivat vähäisiä yrittäjänä toiminutta Kanervaa lukuun ottamatta, vaikka Ruotsissa asuttiin vuosia. Kanerva oli haastattavista ainoa, joka oli seikkailijaluonne: hän säästi rahaa unelmiensa ulkomaanmatkaa varten ja myös toteutti sen.

Haastatteluista käy selkeästi ilmi, että Marjan, Timon, Pyn ja Kanervan translokaali mielikuvitus ja suhde Suomeen säilyi koko ajan vahvana. Halu palata Suomeen vahvistui perheen perustamisen myötä. Muuttopäätös tehtiin siinä vaiheessa, kun lasten kouluikä oli käsillä ja piti valita ruotsin- ja suomenkielisen opetuksen välillä. Halstavikissa suomenkielistä opetusta saivat vain ensimmäisen ja toisen luokan oppilaat. Pyry ja Kanerva palasivat Suomeen 1980-luvun loppupuolella, kun Pyry sai Suomesta vakituisen työpaikan. Vanhemmat halusivat, että Ruotsissa syntynyt lapsi pääsisi suomenkieliseen kouluun ja samalla varttumaan Hallstavikia rauhallisemmassa ympäristössä. Paluumuutto oli käytännössä työläs prosessi, sillä Pyry ja Kanerva asuivat Ruotsissa noin 15 vuotta ja Suomeen piti muuttaa paljon tavaraa. Ruotsiin muuttaessa heillä oli mukana lähinnä vaatteita. Lisäksi pariskunta rakensi Ullavaan talon, ja Kanerva ryhtyi jälleen yrittäjäksi. Kanerva myös kaipasi rajan taakse jääneitä ruotsalaisia ystäviään, joita hänelle oli yrittäjänä kertynyt paljon ja joihin hän jatkoi yhteydenpitoa myös Suomeen palaamisen jälkeen: ”Harmi vain ko jäi paljon kavereita sinne – ja mulla oli ruotsalaisia mihin mää oon alusta asti tutustunu – et se nyt harmitti tietenkin.” (Kanerva, 2022.)

Marja ja Timo olivat Ruotsiin muuttaessaan jo pariskunta, ja Ruotsissa eletty aika kattoi heidän elämässään yli kymmenen vuoden jakson. Paluu Suomeen siinsi koko ajan mielikuvissa, ja Ruotsissa tavoitteena oli ensisijaisesti säästää rahaa tulevaa elämää varten. Marjan ja Timon elämä jäsenyi Ruotsissa ollessa samanaikaisesti monipaikkaisesti: muun muassa tehtaaseen, kotiin, naapurustoon ja ruotsalaiseen yhteiskuntaan sekä Suomeen (Keski-Pohjanmaalle ja Ullavaan), joihin he asemoituivat eri tavoin (ks. myös Ruotsala 2011). He eivät kokeneet itseään ruotsalaisiksi missään vaiheessa vaan kertoivat olevansa nimenomaan suomalaisia Ruotsissa. Heidän kosketuksensa paikallisiin ruotsalaisiin jäivät myös ohuiksi, lähinnä työpaikkakohtaamiksi. Halstavikin paperitehtaan suomalaisyhteisö oli Marjan ja Timon viiteryhmä, johon he kiinnittyivät vahvemmin. Marja ja Timo olivat samanaikaisesti vahvasti ylijarjaisesti suuntautuneita Ruotsissa asuessaan. Heillä oli koko ajan ”toinen koti” Suomessa, johon myös oltiin aktiivisesti yhteydessä ja jossa käytiin usein. Tämä koti oli läsnä menneisyydessä (muistin paikkana), nykyisyydessä (vierailut kotona) ja tulevaisuudessa (unelmana paluumuutosta).

Paluumuutto ajankohtaistui myös Marjan ja Timon kohdalla, kun lasten koulu oli alkamassa. Pariskunta hankki tontin Kaustiselta 1970-luvun lopulla, ja he ryhtyivät talonrakentajiksi. Timo muutti ensin Suomeen, ja Marja jäi lasten kanssa Ruotsiin jatkaen työtä tehtaalla. Suomeen muutettuaan hän jäi kotiäidiksi. Perhe muutti myöhemmin lähemmäs sukulaisiaan Ullavaan, josta Marja sai myös

*Nostomatto eli
nippunostolaite Holmens
Bruks och Fabriks Ab:lla
Ruotsin Hallstavikissa.
A. Ahlström osakeyhtiön
kokoelma. CC BY 4.0.*

kaipaamansa työpaikan. Sen jälkeen perheeseen syntyi vielä kaksi lasta lisää. Marja ja Timo eivät katuneet päätöstään palata Suomeen eivätkä he myöskään kaivanneet takaisin Ruotsiin.

Ei siellä huono ollu olla, se täytyy sanua. Että vaan se tää isänmaallisuus ja tää – – oishan sen kielen äkkiä oppinu, jos ois halunnu, mutta mä jotenkin en halunnukaan ollenkaan. Mä aattelin, että määh pian jään tänne, jos määh rupian oikein ruotsalaiseks – – ja sitte oli noita omia sukulaisia, siskoja ja veljiä ikävä, että ei halunnu sen takia sinne. (Marja, 2022.)

Marjan haastattelupuheesta käy ilmi, miksi tämän tutkimuksen ullavalaiset kokivat toisen kotinsa olevan rajan takana Suomessa ja elivät siksi *maahanmuuttaneina suomalaisina* Ruotsissa. Tämä asema näyttäytyy haastattelupuhees-

sa tietoisena ja tavoiteltavana *väliaikaisuuden* tilana ja kokemuksena siitä huolimatta, että kumpikin pariskunta asui Ruotsissa huomattavan pitkän ajan. Tätä translokaalia positiota tuotetaan ja ylläpidetään myös kielellisten valintojen kautta esimerkiksi Marjan kohdalla niin, ettei halua ja kiinnostusta ruotsin kielen opetteluun ole ollut. Sekä suomen että ruotsin kieleen liitetään tietyt identiteetit, joista tässä tietoisesti valitaan toinen. Translokaali mielikuvitus voi pitää yllä motivaatiota elää siirtolaisena, mutta se saattaa myös ohjata elämää kohti siirtolaisuuden jälkeistä aikaa, jolloin asettuminen ja kiinnittyminen uuteen maahan ja paikkaan määrittyy toisaalle sijoittuvan kuvitellun tulevaisuuden kautta. Siksi translokaalin käsite kuvaa osuvasti Halstavikissa asuneiden ullavalalaisten elämää ja moniulotteista arkea, jossa yhtäältä korostuu kiinnittyminen

useisiin eri paikkoihin mutta toisaalta asemoituminen ullavalaisuuteen koettuna menneisyytenä, elettyinä nykyisyytenä Halstan Pikku-Ullavassa ja tulevaisuuden unelmointina rajan takana kotona eli Suomessa.

Eletty ja muisteltu translokaali arki

Tämän artikkelin aiheena on Ullavan kunnasta Ruotsin Hallstavikiin 1970-luvulla ja sieltä myöhemmin takaisin suuntautunut muuttoliike suullisen muistitiedon näkökulmasta. Haastateltavana on ollut kaksi suuriin ikäluokkiin kuuluvaa ullavalaista pariskuntaa, Timo ja Marja sekä Kanerva ja Pyry. Haastattelut on tehty Suomessa ja haastateltavien valinnassa keskityttiin siirtolaisuuden ja paluumuuton näkökulmiin perheiden kokemuksena (näytenäkökulma). Pariskuntia yhdistää iän ja kotipaikan lisäksi se, että heille syntyi Ruotsissa lapsia, joiden koulunkäynnin alettua perheet palasivat Suomeen ja rakensivat itselleen kodin Ullavaan. Perheet asuivat Halstavikin Pikku-Ullavassa ja tekivät tehdastyötä yrittäjänä toiminutta Kanervaa lukuun ottamatta. Ruotsissa asuttiin 10–15 vuotta, joten transnationaalien taloudellisten, sosiokulttuuristen ja muiden elämän kannalta oleellisten suhteiden voi katsoa olleen rajat ylittäviä ja luonteeltaan *suhteellisen kestäviä*, sillä kumpikin pariskunta piti tiivistä yhteyttä Suomeen koko Ruotsissa asumisaikansa. Transnationaalit yhteydet ja haastateltaville merkitykselliseksi muodostuneet translokaalit paikat ja kiinnkohdat molemmilla pariskunnilla sijoittuvat siis Suomeen ja Ruotsiin, eivät näiden maiden lisäksi

vielä joihinkin muihin maihin. Paikkasiteet Ruotsiin höllentyivät paluumuuton jälkeen. On kuitenkin huomioitava, että ylijarjaiset ja translokaalit siteet olisivat voineet muotoutua toisenlaisiksi, laajemmiksi tai monimuotoisemmiksi, mikäli lapset olisivat ehtineet varttua Ruotsissa pidempään ja esimerkiksi perustaa oman perheen tai myös siinä tapauksessa, että puoliso olisikin löytnyt muualta kuin ullavalaisten keskuudesta Ruotsista.

Analyysissa tarkastelimme liikkuvuutta, paikallisuuksia ja kuvitelmia (ks. Greiner & Sakdapolrak 2013; Hage 2010), joille ullavalaiset muistelijat antavat muistelupuheessa sisältöjä. Muutto Ruotsiin noudatti muistelussa aiemman tutkimuksen luomaa kuvaa siirtolaisuudesta. Ruotsiin muutettiin työn ja paremman toimeentulon perässä. Haastattelut Kanervaa lukuun ottamatta myös tekivät Hallstavikin paperitehtaalla suorittavan tason tehdastyötä, ja oma arki pyöri vahvasti tehdasyhteisön, oman perheen ja suomenkielisen arjen ympärillä. Pitkillä vapailla lähdettiin käymään sukulaisten ja ystävien luona Suomessa.

Translokaaliin liittyy aina kaksi inhimillisen toimijuuden ulottuvuutta: liikkuminen ja paikka, joihin artikkelissamme yhdistyvät vahvasti arki, muisti ja kokemus (tästä erityisesti Hage 2010). Pikku-Ullava oli hämmästyttävän tiivis tehdasyhteisö, jossa muodostui suomenkielinen kielikupla. Haastateltavat asuivat Ruotsissa kauan, mutta vain Kanerva puhui hyvää ruotsia ja sai paikallisia ystäviä. Muihin verrattuna Kanerva integroituikin paremmin Ruotsiin, sillä paikallisten ystävien ja kielen myötä hän pääsi osaksi ruotsalaista arkea ruotsalaisten kanssa. Haastattelupuheessa

korostui ylijarjaiten perhesuhteiden, ullavalaisuuden, suomenkielisen tehdasyhteisön, työstä saatujen ansioiden ja ansioiden mahdollistaman paluun unelmointi ja toteutuminen. Ullavalaisten translokaalissa asemoitumisessa keskeistä olikin paikallisuuksien ja ylijarjaisen liikkeen lisäksi *muisteltu ja koettu ullavalaisuus*. Ensimmäisen kerroksen muistitiedossa muodostaa Ullava kotina -teema. Tästä muistin paikasta siirryttiin muistelukerronnan perusteella vain väliaikaisesti Hallstavikiin. Muisteluksa keskeisellä sijalla onkin tulevan Ullavaan paluun teema, johon johdonmukaisesti myös pyrittiin.

Aikaisemman tutkimuksen pohjalta tiedetään, että valtaosa siirtolaisista lähti 1960–1970-luvuilla Ruotsiin tarkoituksenaan olla vain hetki tai pari vuotta Ruotsissa ja palata sitten Suomeen. Toisin kuitenkin kävi, eli moni asettui Ruotsiin pysyvästi. Osa avioitui paikallisten ruotsalaisten tai toisten maahanmuuttajataustaisten – muiden kuin suomalaisten – kanssa. (Björklund 2011, 40.) Haastattelemamme pikku-ullavalaiset muistelijat elivät maahanmuuttaneina suomalaisina Ruotsissa. He kokivat alkuperäisen, toisen ja tulevan kotinsa olevan kuitenkin Suomessa, eikä haastatelluilla ollut aikomustakaan asettua Ruotsiin pysyvästi, vaikka he asuivat siellä suhteellisen pitkään. He siis jättäytyivät tietoisesti tietynlaiseen translokaaliin asemaan, jossa lokaatiot ennen ja jälkeen muuton näyttäytyivät merkityksellisinä. Sosiaalisissa suhteissa korostui ullavalaisuus ja translokaali mielikuvitus. Tämä on tutkimuksellisesti teema, johon varsinkin Ruotsin paluumuuttajia tutkittaessa olisi kiinnostava paneutua syvällisemmin.

Aikaisempi tutkimus on osoittanut, että Ruotsin ja Suomen maantieteellisesti läheinen sijainti sekä vapaa liikkuvuus maiden välillä on mahdollistanut ylijarjaiten ja translokaalien yhteyksien ylläpidon, kuten säännölliset vierailut Suomessa, yhteydenpidon ystäviin ja perheeseen sekä suunnitelmat muuttamisesta, jäämisestä ja paluusta. (Häkkinen & Tawah 2016, 6; King & Kuschminder 2022, 4; Ruotsala 2011; Siim 2016.) Vähemmän sen sijaan tiedetään siitä, miksi jäätin tai palattiin Suomeen ja mitä siitä on seurannut. Tämän artikkelin haastateltavat kuvaavat osuvasti, miten heidän muuttoaan motivoi paluu kotiin, samoin kuin kodin ja perheen perustaminen nimenomaan Suomeen ja suomenkieliseen ympäristöön. Varallisuus oli siirtolaisuuden kautta hankittua pääomaa, joka mahdollisti siirtymän takaisin.

Artikkelimme osoittaa, että maahanmuuttaneet henkilöt eivät välttämättä halua kiinnittyä kohdemaahan vaan voivat tietoisesti jättäytyä kohdemaassa liminaaliseen ja translokaalin mielikuvituksen näkökulmasta aktiiviseen ja eteenpäin suuntaavaan asemaan. Artikkelissa tuommekin translokaalin käsitteeseen uuden ulottuvuuden ja tarkastelukulman lähestymällä translokaalia ennen kaikkea muistelun ja kokemuksen sekä translokaalin mielikuvituksen kautta. Muistelukerronta avaa lähtemisen ja palaamisen ilmiöön ajallisen ulottuvuuden ja jäsenyyksen. Siinä keskeistä on aika ja siihen liittyvät merkitykset ennen, jälkeen ja näiden välissä sekä ajalliset liikkumisen ja siirtymisen kerrostumat ja suhteet. Vapaaehtoisten muutosten ja erityisesti paluumuutosten yhteydessä ajallisuuteen, muutosten motiiveihin ja koke-

muksiin on kiinnitetty tutkimuskirjallisuudessa varsin vähän huomiota, vaikka ilmiönä se koskettaa hyvinkin laajasti ensimmäisen polven muuttajia ja heidän lapsiaan.

VIITTEET

- 1 Ks. selvitys tehdystä tutkimuksesta Liimatainen 2022, 30–35.
- 2 Esim. Mikkola 1974; Korkiasaari 1985; Grönlund 1996; Tilastokeskus 2004; Saarivuori 2006; Heikkilä 2011; Haanpää & Laine 2013; Korkiasaari 2013; Pitkänen ym. 2022.
- 3 Aineiston keruu toteutettiin Covid-pandemian aikana vuonna 2021, minkä vuoksi aineistoa pystyttiin keräämään vain Suomessa (Ullavassa). Haastateltavaksi valikoituivat perheelliset (Ruotsissa perheen perustaneet) siirtolaiset ja paluumuuttajat. Lisäksi aineisto käsittelee nimenomaisesti Ullavan ja Hallstavikin välistä siirtolaisuutta ja paperitehtaalla työskennelleitä.
- 4 Translokaalin käsitteen voisi kääntää suomeksi ylijarjaiseksi monipaikkaisuudeksi, mutta käännös ei täysin tavoita translokaalin käsitteeseen sisältyvää abstraktimpaa ulottuvuutta, kuten kuuluminen kokemuksiin ja identiteettikysymyksiä.

AINEISTO

HAASTATTELUT

Veli-Martin Hästbackan vuonna 2022 toteuttamat muistitietohaastattelut Ullavan ja Ruotsin välisestä siirtolaisuudesta. Haastateltavista käytetään artikkelissa pseudonyymejä, ja ylimääräisiä tunnustietoja on häivytetty. Aineisto on tallennettu Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran arkistoihin.

MUU AINEISTO

Olavi Lähteisen lista: Olavi Lähteinen on amatöörihistoriankirjoittaja, joka työstää Ruotsin siirtolaisuudesta historiikkaa ja on koonnut listan Ullavasta Ruotsiin muuttaneista henkilöistä. Veli-Martin Hästbacka on saanut listan käyttöönsä tutkimustarkoitukseen sähköpostitse 26.1.2022. Listalla olevia henkilötietoja ei käytetä tässä artikkelissa.

KIRJALLISUUS

- Aaltonen, Juho, Kangasharju, Aki & Moisio, Antti 2009. *Vuoden 2009 kuntaliitokset*. Helsinki, Sitra ja VATT.
- Abrams, Lynn 2010. *Oral History Theory*. London, Routledge.
- Alamäki, Päivi 1993. Alue ja väestö 1860-luvulta nykypäiviin. Teoksessa Harri Turunen (toim.), *Kälviän ja Ullavan kirja*. JYY:n kotiseutusarja n:o 31. Kälviä, Ullava, Kälviän kunta ja seurakunta, Ullavan kunta ja seurakunta, 105–128.
- Anthias, Floya 2012. Transnational mobilities, migration research and intersectionality. Towards a translocation frame. *Nordic Journal of Migration Research* 2(2), 102–110.
- Anthias, Floya 2013. Hierarchies of Social Location, Class, and Intersectionality: Towards a Translocational Frame. *International Sociology*, 28 (1), 121–138.
- Asetus 17/1954. Asetus Suomen, Tanskan, Norjan ja Ruotsin kansalaisten vapauttamisesta velvollisuudesta omata passi sekä oleskelulupa muussa pohjoismaassa kuin kotimaassa oleskellessaan tehdyn pöytäkirjan voimaansaattamisesta. *Finlex*. https://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/1954/19540017/19540017_1 (Luettu joulukuussa 2022.)

- Befolkningsstatistik. Norrtälje kommun.* Päivitetty 2020. <https://www.norrtalje.se/info/kommun-och-politik/fakta-om-norrtalje-kommun/kommunifakta/befolkningsstatistik/> (Luettu lokakuussa 2021.)
- Björklund, Krister 2011. Finns in Sweden and Switzerland – between cosmopolitans and locals. Teoksessa Elli Heikkilä ja Saara Koikkalainen (toim.), *Finns Abroad. New Forms of Mobility and Migration*. Turku, Institute of Migration, 29–45.
- Brettell, Caroline B. 2008. Theorizing Migration in Anthropology. The Social Construction of Networks, Identities, Communities, and Globalscapes. Teoksessa Caroline B. Brettell ja James F. Hollifield (toim.), *Migration Theory: Talking Across Disciplines*, toinen painos, New York ja London, Routledge, 113–159.
- Brickell, Katherine ja Datta, Ayona 2011. Introduction: translocal geographies. Teoksessa Katherine Brickell ja Ayona Datta (toim.), *Translocal geographies: spaces, places, connections*. Farnham, Ashgate, 3–20.
- Burke, Kenneth 1962. *Grammar of Motives, and A Rhetoric of Motives*. Cleveland and New York, Meridian Books, The World Publishing Company.
- Connerton, Paul 1989. *How Societies Remember*. Cambridge, Cambridge University Press.
- Faist, Thomas, Frauser, Margit & Reisenauer, Eveline 2013. *Transnational Migration*. Cambridge, MA, Polity Press.
- Fingerroos, Outi 2010. *Karjala utopiana*. Nykykulttuurin tutkimuskeskuksen julkaisuja 100. Jyväskylä, Nykykulttuuri.
- Fingerroos, Outi 2021. Mitä on muistitietotutkimus? *Kleio*, 1/2021, 22–23.
- Fingerroos, Outi ja Haanpää, Riina 2006. Muistitietotutkimuksen ydinkysymyksiä. Teoksessa Outi Fingerroos, Riina Haanpää, Anne Heimo & Ulla-Maija Peltonen (toim.), *Muistitietotutkimus. Metodologisia kysymyksiä*. Tietolipas 214. Helsinki, SKS, 25–48.
- Fingerroos, Outi ja Savolainen, Ulla 2018. Luovutetun Karjalan ylijäräinen muisti. Teoksessa Pirkko Kanervo, Terhi Kivistö & Olli Kleemola (toim.), *Karjalani, Karjalani, maani ja maailmani: kirjoituksia Karjalan menetyksestä ja muistamisesta, evakoiden asuttamisesta ja selviytymisestä*. Turku, Siirtolaisuusinstituutti, 149–166. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-7167-55-7>
- Glick-Schiller, Nina ja Salazar, Noel B. 2013. Regimes of Mobility Across the Globe. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 39 (2), 183–200.
- Greiner, Clemens ja Sakdapolrak, Patrick 2013. Translocality: Concepts, applications and emerging research perspectives. *Geography Compass*, 7 (5), 373–384.
- Grönlund, Rainer 1996. Takaisin kotiin: Ruotsista ja muista Pohjoismaista Suomeen palaavat eläkeläiset. *Siirtolaisuus–Migration*, 23/2, 20–25.
- Haanpää, Riina ja Laine, Tarja 2013. Takaisin Suomeen – kysely Euroopan suomalaisille. Teoksessa Outi Tuomi-Nikula, Riina Haanpää & Tarja Laine (toim.), *Takaisin Suomeen? Euroopan ulkosuomalaisten ja heidän lastensa ajatuksia Suomesta maahanmuuton kohteena*. Turku, Turun yliopisto, 11–56. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-951-29-5439-1>
- Hage, Ghassan 2010. Migration, Food, Memory, and Home-Building. Teoksessa Susannah Radstone ja Bill Schwartx (toim.), *Memory. Histories, Theories, Debates*. New York, Fordham University Press, 416–427.
- Hartonen, Olavi, Söderling, Ismo & Korkiasaari, Jouni 2013. *Siirtolaisuus Suomessa ja Euroopassa: opettajan opas*. Turku, Siirtolaisuusinstituutti. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-5889-46-8>
- Heikkilä, Elli 2011. Finns abroad – the profile of emigrants and their thoughts about returning to Finland. Teoksessa Elli Heikkilä ja Saara

- Koikkalainen (toim.), *Finsns Abroad. New Forms of Mobility and Migration*. Turku, Institute of Migration, 10–28.
- Hästbacka, Veli-Martin 2023. ”Kaikkihan siellä oli tuttuja ja ullavalaisia”: muistitietotutkimus Ullavan Ruotsin siirtolaisten kokemuksista siirtolaisina ja paluumuuttajina. Pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopisto. <http://urn.fi/URN:NBN:fi:juu-202304032360>
- Häkkinen, Anne ja Tawah, Sanna 2016. Introduction: Transnational Processes and Practices in the Everyday Lives of Migrants and Non-Migrants in Europe. *Ethnologia Fennica* 43/2016, 5–11.
- Häkkinen, Anne 2020. *Ylirajainen avioliitto. Puolisovalinta ja avioituminen Suomessa asuvien kurdien keskuudessa*. Julkaisuja 34. Turku, Siirtolaisuusinstituutti.
- Kajander, Anna ja Koskinen-Koivisto, Eerika 2021. Aistikokemukset ja affektiivisuus arjen materiaallisen kulttuurin tutkimuksessa. Teoksessa Niina Hämäläinen & Petja Kauppi (toim.), *Paradigma: näkökulmia tieteen periaatteisiin ja käsityksiin*. Kalevalaseuran vuosikirja 100. Helsinki, SKS, 350–365. <https://doi.org/10.21435/ksvk.100>
- Karjalainen, Pauli Tapani 2006. Ajassa ja tilassa: paikka kertomispositiona. *Synteesi. Taiteidenvälisen tutkimuksen aikakauslehti* 1/2006, 38–47.
- King, Russel ja Kuschminder, Katie 2022. Introduction: definitions, typologies and theories of return migration. Teoksessa Russell King ja Katie Kuschminder (toim.), *The Handbook of Return Migration*. Elgar Handbooks in Migration. University of Amsterdam, Edwar Elgar Publishing Limited, 1–23.
- Korkiasaari, Jouni 1985. Return migration from Sweden to Finland. *Finnish Yearbook of Population Research*, 23/1985, 137–146. <https://doi.org/10.23979/fypr.44794>
- Korkiasaari, Jouni 2001. *Suomalaisten Ruotsiin suuntautuneen siirtolaisuuden yhteiskunnalliset syyt 1900-luvulla*. Turku, Siirtolaisuusinstituutti. https://arkisto.org/wp-content/uploads/2017/08/005_Korkiasaari.pdf (Luettu joulukuussa 2022.)
- Korkiasaari, Jouni 2013. Suomen ja Ruotsin välinen siirtolaisuus ja ruotsinsuomalaiset 2000-luvulla. Teoksessa Outi Tuomi-Nikula, Riina Haanpää & Tarja Laine (toim.), *Takaisin Suomeen? Euroopan ulkosuomalaisten ja heidän lastensa ajatuksia Suomesta maahanmuuton kohteena*. Turku, Turun yliopisto, 161–182. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-951-29-5439-1>
- Korkiasaari, Jouni ja Söderling, Ismo 2003. *Finnish Emigration and Immigration after World War II*. Turku, Siirtolaisuusinstituutti.
- Korkiasaari, Jouni ja Tarkiainen, Kari 2000. *Suomalaiset Ruotsissa*. Turku, Siirtolaisuusinstituutti.
- Kotoutumisen sanasto 2021, 1. laitos. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja 54/2021. Helsinki, Työ- ja elinkeinoministeriö.
- Liimatainen, Tuire 2022. *Finnishnesses in Sweden: The Discursive Construction of Ethnicity in the Landscape of Social Media*. Helsinki, Helsingin yliopisto. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-51-8402-3>
- Lowenthal, David 1985. *The Past is a Foreign Country*. Cambridge, Cambridge University Press.
- Markkola, Pirjo ja Rasila, Viljo 2004. *Suomen Maatalouden Historia, osa 3. Suurten muutosten aika: jälleenrakennuskaudesta EU-Suomeen*. Helsinki, SKS.
- Meriläinen-Hyvärinen, Anneli 2010. ”Sanopa minulle, onko mejän hyvä olla täällä?” Paikkakokemukset kolmen talvivaaralaisen elämässä. *Elore* vol. 17, 1/2010, 60–85. <https://doi.org/10.30666/elore.78850>
- Mikkola, Kimmo 1974. Return migration from Sweden to Finland in 1946–1970. *Finnish Yearbook of Population Research* 13, 115–124.
- Nieminen, Mauri 1999. *Väestötilastoja 250 vuotta. Katsaus väestötilaston historiaan vuosina 1749–1999*. Väestö 1999:8, Helsinki, SVT, Tilastokeskus.

- Peltonen, Ulla-Maija, Fingerroos, Outi, Haanpää, Riina & Heimo, Anne 2022. Epilogi. Muistitietotutkimuksen muuttuvat kontekstit ja paradigmat. Teoksessa Ulla Savolainen ja Riikka Taavetti (toim.), *Muistitietotutkimuksen paikka. Teoriat, käytännöt ja muutos*. SKST 1478. Helsinki, SKS, 496–516. <https://doi.org/10.21435/skst.1478>
- Pitkänen, Ville, Välimäki, Matti, Niemi, Mari K. & Veijola, Roosa 2022. *Osaajia ulkomailta. Ulkosuomalaisten ja paluumuuttajien käsitykset suomalaisesta yhteiskunnasta, työmarkkinoista ja paluumuutosta*. Kansainvälisten osaajien Suomi -tutkimushanke, E2 Tutkimus. <https://www.e2.fi/hankkeet-ja-julkaisut/julkaisut/tuore-kyselytutkimus-ulkosuomalaisista-ja-paluumuuttajista-osoittaa-tyo-pitaa-suomalaisia-ulkomailla-suuri-osa-ulkosuomalaisista-olisi-kuitenkin-valmis-tekemaan-etatoita-suomeen.html> (Luettu joulukuussa 2022.)
- Pohjantähden alla: *Kaksi Ullavaa*. Dokumenttisarjan jakso. *Yle* 23.5.1999.
- Povrzanović Frykman, Maja 2016. Conceptualising Continuity: A Material Culture Perspective on Transnational Social Fields. *Ethnologia Fennica* 43/2016, 43–56.
- Ricoeur, Paul 1990. *Time and Narrative III*. Chicago and London, The University of Chicago Press.
- Rossi, Leena 2013. Muisti, muistot, muistitietohistoria. Teoksessa Asko Nivala ja Rami Mähkä (toim.), *Tulkinnan polkuja. Kulttuurin historian tutkimusmenetelmiä*. Turun yliopisto, Turku. 49–81. <https://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2015121724782>
- Ruotsala, Helena 2011. Kaksi kukkaroa ja kaksi kelloa. Ylirajaisuutta ja monipaikkaisuutta Tornion-Haaparannan kaksoiskaupungissa. *Sananjalka* 53, no. 1, 196–217. <https://doi.org/10.30673/sja.86711>
- Ruotsala, Helena 2017. Monipaikkainen arki kansatieteellisen tutkimuksen kohteena. Teoksessa Niina Koskihaara ja Maija Mäki (toim.), *Sukupolvien äänet. Lempiäisten sukuseuran jäsenten lapsuus- ja nuoruusmuistoja*. Scripta Aboensia 5. Turku, Turun yliopisto ja Lempiäisten sukuseura, 23–31.
- Saarivuori, Marjukka 2006. *Kahden kulttuurin välissä: paluumuuttotutkimus ruotsinsuomalaisista eläkeläisistä*. Julkaisematon pro gradu -tutkielma. Turku, Turun yliopisto, kansatiede.
- Siim, Pihla 2016. Everyday Practices of Translocal Families: Estonian Children and a Sense of Being-in-Place. *Ethnologia Fennica* 43/2016, 12–27.
- Siikala, Anna-Leena ja Siikala, Jukka 2005. *Return to Culture. Oral Tradition and Society in the Southern Cook Islands*. FF Communications 287. Helsinki, Suomalainen Tiedeakatemia.
- Snellman, Hanna 2003. *Sallan suurin kylä – Göteborg: tutkimus Ruotsin lappilaisista*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 927. Helsinki, SKS, Ruotsinsuomalaisten arkisto.
- Stolt, Eeva 1993. Kunnalliselämää kuntakokouskaudella. Teoksessa Harri Turunen (toim.), *Kälviän Ja Ullavan Kirja*. JYY:n kotiseutusarja n:o 31. Kälviä, Ullava, Kälviän kunta ja seurakunta, Ullavan kunta ja seurakunta, 295–312.
- Tilastokeskus 2004. *Ulkomaalaiset ja siirtolaisuus 2003. Suomen kansalaisten maastamuutto ja ulkomaan kansalaisten maahanmuutto 1981–2003*. Liite VIII. Siirtolaisuus vuosina 1945–2003. Väestö 2004:6, Helsinki, Tilastokeskus.
- Ukkonen, Taina 2006. Yhteistyö, vuorovaikutus ja narratiivisuus muistitietotutkimuksessa. Teoksessa Outi Fingerroos, Riina Haanpää, Anne Heimo ja Ulla-Maija Peltonen (toim.), *Muistitietotutkimus. Metodologista kysymyksiä*. Tietolipas 214. Helsinki, SKS, 175–198.
- Vertovec, Steven 2009. *Transnationalism*. London & New York, Routledge.
- Viiperi, Kari 1998. Pikku-Ullava Hallstavikin sydän on paperinen. *Keskipojanmaa*. 29.8.1998.